

't Seghen Waert

jaargang 30 aflevering 3

augustus 2011

verenigingsblad van het Historisch Genootschap
Oud Soetermeer

Contact

't Oude Huis, Dorpsstraat 7, 2712 AB
Zoetermeer, tel. (079) 319 06 83
www.oudsoetermeer.nl
info@oudsoetermeer.nl

't Seghen Waert is een uitgave van
het Historisch Genootschap Oud Soetermeer
ISSN: 1384-7260

Bestuur

dhr. P.P. van Puffelen, voorzitter, voorzitter@oudsoetermeer.nl, tel. 06 55813828
mw. A. de Ruiters-Bouman (ook G.W.Z.), secretaris, secretaris@oudsoetermeer.nl,
tel. 06 51012102

dhr. L. Vlastra, penningmeester, penningmeester@oudsoetermeer.nl, tel. 06 26090299

dhr. F.J. van Spelde (A.W.Z.), mw. E. W. M. van Adrichem (Activiteitencie), dhr. P. van Daal
(I.S.V.), dhr. R. Grootveld, dhr. A. C. J. Vermeulen

Archeologische werkgroep (werkavond dinsdag 20.30-22.00 uur)

dhr. F.J. van Spelde, awz@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 361 31 28

Genealogische werkgroep (inloop 1e maandag/maand 20.00-22.00 uur)

mw. M.E. Vijverberg-Kalkema, gwz@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 331 65 52

Werkgroep Bewegend Beeld en Geluid

dhr. G. van Doornen, wbbg@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 319 01 19

Interviewgroep Sprekend Verleden

dhr. E.W. van den Burg, isv@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 316 48 58

Commissie Historisch Erfgoed

dhr. J. van der Velde, che@oudsoetermeer.nl

Commissie Collectie en Archief (open woensdag 14.00-17.00 uur)

dhr. R. Grootveld, collectie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 316 56 54

Activiteitencommissie

mw. E.W.M. van Adrichem, activiteitencommissie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 331 01 73

Leesgroep Lastige Letters

dhr. R. Tousain, paleografie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 316 56 54

Redactie

dhr. P. Drapers, mw. J. de Kler, dhr. R. Tousain, dhr. A. C. J. Vermeulen, dhr. R. Grootveld
redactie@oudsoetermeer.nl

Ledenadministratie

dhr. D. de Kler, ledenadministratie@oudsoetermeer.nl, tel. (079) 331 58 28

Contributie

Lidmaatschap Euro 15,— per jaar, gezins- of jeugd lidmaatschap Euro 7,50
bankrekening 3426901 t.n.v. HGOS

Giften graag op bankrekening 4894624 t.n.v. HGOS

Inhoud

Van de redactie	1
Nieuwe leden	2
Activiteiten	2
Alchemistische praktijken in Zoetermeer	3

Van de redactie

In deze aflevering leest u het verhaal over een alchemist die in de achttiende eeuw ook de inwoners van Zoetermeer en Zegwaart liet geloven dat hij met behulp van de steen der wijzen onedele metalen in edele kon omzetten. Hij was dus vooral een oplichter.

De schrijfster van het verhaal is Rietje van Vliet. Zij zorgt er voor dat u zich als vanzelf verplaatst naar 1732 en met haar door de Zoetermeerse Dorpsstraat loopt. Rietje raadpleegde onder andere het werk van de schrijver Jacob Campo Weyerman (1677 -1747), die in zijn publicaties ook aandacht schonk aan de alchemist. Niet verwonderlijk, want zij is voorzitter van de Stichting Jacob Campo Weyerman. Deze stichting wil het leven en werk van Weyerman bestuderen en onderzoek naar de achttiende-eeuwse cultuur bevorderen.

Rietje van Vliet promoveerde op Elie Luzac (1721-1796). *Boekverkoper van de Verlichting* (2005), waarvoor zij de Menno Herzberger Prijs ontving. Ze publiceert over tijdschriften, broodschrijvers en boekverkopers uit de vroegmoderne tijd.

Het prachtige verhaal van de oplichter die ook in Zoetermeer actief was, zou u waarschijnlijk nooit ter ore zijn gekomen als u 't Seghen Waert niet in de bus had gekregen. Gelukkig beschikt Oud Soetermeer over meer dan dertig enthousiaste leden die het blad verzend gereed maken en er voor zorgen dat het ook wordt bezorgd. Op deze plaats een woord van waardering daarvoor is meer dan terecht.

In de vorige aflevering is op pagina 25 een klein foutje geslopen: Bert van Mullem heet in werkelijkheid Vermulm.

De volgende aflevering van 't Seghen Waert is al weer de laatste van dit jaar. Uw bijdrage daarvoor gaarne voor 3 oktober.

Nieuwe leden

We heten de volgende nieuwe leden van harte welkom:

Th. van Deventer, Zoetermeer

J.A.M. van Egmond-Verspeet, Zoetermeer

F. Frankhuizen, Zoetermeer

A.M. Goudriaan, Zoetermeer

A. Harkes, Zoetermeer

P. Hartman, Zoetermeer

A. Heggelman, Zoetermeer

J. de Hertog, Moerkapelle

E. de Jong, Zoetermeer

K.C. Jongejan, Zoetermeer

J. Jonkers, Zoetermeer

P.H. Kluck-Muilwijk, Emmen

H.van Puffelen, Rhoon

R.O. van Ravenswaaij, Zoetermeer

M. van Ravenswaaij-Hol, Zoetermeer

M. van der Ree, Zoetermeer

A.J. Snoep, Bleiswijk

J. Vos, Zoetermeer

M.B. Vuyk-Wohlgemuth, Zoetermeer

C.M.A. Vuyk, Zoetermeer

N.H.M. Wester, Zoetermeer

Aanmelden als lid kan via onze website www.oudsoetermeer.nl of per post via Dorpsstraat 7, 2712 AB Zoetermeer. Vermeld uw naam, adres en geboortedatum en of u zich opgeeft als lid, jeugdlid (tot 18 jaar) of gezinslid (tweede op hetzelfde adres).

Activiteiten

Voor alle activiteiten kunt u zich opgeven bij mevrouw F. Brandhorst, tel. (079) 351 70 47.

Donderdag 18 augustus

Boottocht over de Weipoortse Vliet. Vooraf en onderweg vertelt historicus Ton Vermeulen over veen, water, Noord Aa en de geuzen.

We gaan met eigen vervoer en rijden zoveel mogelijk samen. Vertrek bij 't Oude Huis, Dorpsstraat 7 om 9.30 uur.

Kosten: Euro 17,50, leden Euro 12,50 inclusief een kopje koffie.

Zaterdag 24 september

Busreis naar 's-Hertogenbosch met o.a. bezoek aan de Sint Jan en varen over de Dieze. Koffiestop bij Landgoed Marienwaerdt (Beesd).

Kosten Euro 35,00 voor niet leden en Euro 30,00 voor leden.

Woensdag 12 oktober

Wandeling langs Rijks- en Gemeentemonumenten. Onder leiding van een stadsgids loopt u langs Zoetermeerse monumenten. Vertrek bij 't Oude Huis, Dorpsstraat 7 om 13.30 uur. Gratis.

Alchemistische praktijken in Zoetermeer

De geschiedenis van de beruchte goudmaker, baron van Syberg

Rietje van Vliet

Party Point, Dorpstraat 156. Door de kleurrijke feestartikelen in de etalage en de vrolijke gevelbelettering verraadt de winkelpui weinig van de geschiedenis van deze voor Zoetermeer zo gedenkwaardige locatie. De brede gevel bestaat uit twee vleugels, die op de eerste verdieping elk drie ramen bevatten. De linker- en rechtervleugel worden met elkaar verbonden door een middenstuk, getooid met een bolvormig 'hoedje'. Oud-Zoetermeesters weten nog dat hier Roos' Warenhuis was gevestigd. In 1924 werd de eerste steen gelegd, zo meldt de gevelsteen. Het warenhuis was voor dorpsse begrippen enorm. Weliswaar kende Nederland al decennia een Winkel van Sinkel en ook V&D had her en der reeds zijn deuren geopend, maar deze warenhuizen bevonden zich steeds in grote steden. In het kleine Zoetermeer-Zegwaard getuigde het initiatief van Gerrit Pieter Roos van een voortvarendheid en een goed ontwikkeld zakeninstinct.

Wat echter uit het collectieve geheugen van Zoetermeer is gewist, is een oudere geschiedenis van deze locatie. Roos had namelijk om zijn bouwplannen te realiseren het laatste gedeelte van een oud herenhuis laten slopen. Het was dit herenhuis Meerrust waar ik decennialang naar op zoek ben geweest. Ik kende de verhalen van de slemppartijen die zich daar in de achttiende eeuw hadden afgespeeld. Ik wist van de oplichterspraktijken van de bewoner van Meerrust anno 1732. Ik had gelezen over de beloftes van deze alchemist om de Dorpsstraat met gouden straatstenen te plaveien. Alleen... nergens in de archieven was ik Meerrust tegengekomen. Totdat ik vorig jaar een artikel van Gertjan Moers in 't Seghen Waert onder ogen kreeg.¹ Sindsdien kan ik bij wijze van spreken de alchemistische zwavellucht weer ruiken wanneer ik door de Dorpsstraat loop. Graag neem ik u mee naar het gedenkwaardige jaar 1732.

Huize Meerrust

Het tweelingdorp Zoetermeer-Zegwaard werd net als nu in de achttiende eeuw doorkruist door een lange weg. Vanuit Den Haag reden de koetsen over de nog nauwelijks verharde Voorweg en passeerden befaamde hofsteden als Delftzigt en Meerzigt. Ruim voor de Leidse en Delftse Wallenwetering zette de Voorweg zich voort in – wat wij kennen – de Dorpsstraat en kliefde Zoetermeer en Zegwaard doormidden. Uiteindelijk voerde deze verkeersader via het Soetermeersche Laentje naar Gouda. De toenmalige Dorpsstraat, die ook Heerestraat, ofwel de grote openbare weg, werd genoemd, was flink bebouwd. Wanneer je de dorpsgrens overstak en Zegwaard binnenreed, passeerde je rechts de Oude Kerk.

Even verderop, aan de linkerkant, was het Rechthuis van Zegwaard (Dorpsstraat 78) waar schout en schepenen een keer per veertien dagen vergaderden en waar recht gesproken werd. In hetzelfde pand, rechts van dit lokale bestuurscentrum, bevond zich herberg De Jonge Prins (Dorpsstraat 80), met daarachter een kolfbaan. Het logement was ongetwijfeld een veel bezochte pleisterplaats langs de drukke verkeersweg. Je kon er eten, een goed glas wijn drinken en er waren overnachtingsmogelijkheden. Het was er vooral druk wanneer daar veilingen werden gehouden.

Even verderop, eveneens aan de linkerkant, stond het herenhuis Meerrust. Het lag tegenover de Molenweg (nu: Eerste Stationsstraat). In 1731 was het huis in eigendom van Nicolaas Jan Hendrik Noey, burgemeester van Tholen en gecommiteerde ter Statenvergadering wegens Zeeland. Door zijn huwelijk met Sabina Wilhelmina van Raesfelt was hij tevens heer van Kenenburg en Schipluiden. In die laatste plaats woonde hij; Meerrust werd altijd verhuurd. Het had een huurwaarde van honderd gulden per jaar: een aanzienlijk bedrag vergeleken met de zestig gulden die de meeste andere huizen in Zegwaard jaarlijks aan huur moesten opbrengen.²

WITGOED SERVICE

D. den HOLLANDER v.o.f.

**REPARATIE EN VERKOOP VAN:
WASMACHINES
WASDROGERS
KOELKASTEN
KOOK / BAKAPPARATUUR**

Tel. 079 - 361 01 91

Lenastroom 2 - 2721 BT Zoetermeer

FAX 079 - 361 30 55

De Zegwaartse Dorpsstraat halverwege de achttiende eeuw, gezien vanaf het kruispunt met de Delftse- en Leidsewallen.

De hoge huur was niet verwonderlijk voor een groot pand als Meerrust. Een verkoopadvertentie uit 1739 geeft een eerste indruk van de ‘vermaakelyke Buytenplaats’. Aan de achterkant keken de vensters uit op een venig plassen-gebied dat later in de achttiende eeuw drooggemalen zou worden en de naam Palensteinse polder zou krijgen. Het huis had een stal voor maar liefst zes paarden, een koetshuis, een boothuis en een vijver. In de boomgaard stonden diverse vruchtbare fruitbomen.³

Vijfentwintig jaar later, in 1764, ging het riante onderkomen opnieuw onder de hamer. Toen werd Meerrust aangeprezen als een pand met zes gerieflijke kamers met planken vloeren. Twee kamers waren behangen. Verder had het een ruime kookkeuken met fornuizen, een pomp en een regenbak. Onder het huis bevond zich een zeer grote en in tras gemetselde, dus waterdichte kelder: wegens het hoge grondwater geen overbodige luxe. In deze verkoopadvertentie wordt ook gewag gemaakt van de stal, het koetshuis (dat zo groot was dat het verschillende rijtuigen kon herbergen) en de boomgaard. Op het terrein bevonden zich voorts nog een siertuin en een moestuin.⁴

HENNEKEN BV **Professionele verhuizers van huis uit.**

- Particuliere verhuizingen
- Kantoor- en bedrijfsverhuizingen
- Nationale- en internationale verhuizingen
- Verhuishwinkel
- Verwarmde en beveiligde inboedel-/archiefopslag

Goudstraat 51
2718 RD Zoetermeer
Telefoon: +31 (0)79-361 13 68
E-mail: info@henneken.nl
Internet: www.henneken.nl

 **ERKENDE
VERHUIZERS**

Die uitgestrekte tuinen achter de huizen aan de Dorpsstraat waren typerend voor Zoetermeer en Zegwaard. De lintbebouwing gaf de tweelingdorpen enige allure, mede dankzij het rechthuis, de herberg en wellicht wat winkeltjes. Maar begin achttiende eeuw ontwaarde je tussen de huizen door vele tuinen en akkertjes. Daarachter lagen poelen en plassen, afgewisseld door zompig grasland met wilgen, riet en lisdodden langs de slootkanten. In de verte waren werklieden vanuit roeiboortjes druk bezig met het opbaggeren van veenkluiten. Op smalle stroken land traptten vrouwen en kinderen de kluiten en bagger plat, na eerste droging staken ze deze tot turven, waarna ze de blokken turf stapelden om ze goed te laten drogen.⁵ Wie beter keek naar al deze bedrijvigheid, zag ook vissers die in de veenmeren hun rijk gevulde fuiken leeghaalden en boeren die op het droge vruchtbare land hun vee weidden.

De bewoners van Zoetermeer en Zegwaard waren hard werkende lieden. De landelijke stilte werd intenser naarmate het omliggende water sterker kabbelde en klotste. Het geluid van een boerenkar, een postkoets of wat ongeduldige koeien deed hier niets aan af.

Tot mei 1732. Toen nam een luidruchtige Duitser zijn intrek in Meerrust: Johan Henrik baron van Syberg. Zijn alchemistische praktijken maakte een einde aan de rust in het dorp.

Eigentijdse bronnen

Voor een beschrijving van wat Syberg in Zoetermeer-Zegwaard heeft uitgespookt, moeten we teruggrijpen naar de *'Hollantsche historische courant'* die in Delft werd geschreven en gedrukt. Een tweede bron is de broodschrijver Jacob Campo Weyerman (1677-1747), die Syberg in Zoetermeer een bezoek heeft gebracht. Gedurende drie dagen en één nacht sprak het tweetal onder het genot van een stevige pijp tabak en vele flessen wijn over de alchemie en het hermetisme, de ondoordringbare wijsbegeerte die geassocieerd wordt met de mythische filosoof Hermes Trismegistos. De mannen konden het duidelijk goed met elkaar vinden.

Nadat Syberg als zwendelaar door de mand was gevallen, heeft Weyerman nog jarenlang de Duitse baron proberen zwart te maken. In 1733, een jaar na de ontmaskering van Syberg, schreef Weyerman de ontluisterende criminele biografie *'De levens byzonderheden van Johan Hendrik, baron van Syberg'*. In hetzelfde jaar publiceerde hij tevens het toneelstuk *'Den Maagdenburgsche alchimist'*, waarin Syberg op toneel te schande wordt gemaakt.⁶

Ook in de satirische tijdschriften die Weyerman na de biografie en het toneelstuk schreef, kwamen Syberg, Meerrust en Zoetermeer nog vele malen op weinig flatteuze wijze ter sprake. Zo is de *'Kluyzenaar in een vrolyk humeur'* (1733) in zijn geheel opgedragen aan de baron; het blad bevat een lange passage over

Syberg in Zoetermeer. En in de *'Naakte waarbeyf'* (1737) worden de Haagse slachtoffers van Syberg belachelijk gemaakt. Nadat in 1739 de golf aan negatieve publiciteit over Syberg wat was weggeëbd, kwam Weyerman opnieuw met een uitgave over de alchemist. In de *'Steen der wyzen'* deed hij haarfijn uit de doeken welke alchemistische theorieën ten grondslag lagen aan het esoterische geklets waarmee Syberg zo veel Nederlanders voor de gek heeft gehouden.

De scherpe pen van Weyerman

Na een korte carrière als kunstschilder en handelaar in schilderijen ontdekte Jacob Campo Weyerman (1677-1747) dat hij beter van de pen kon gaan leven. Vooral zijn satirische tijdschriften vonden gretig aftrek maar ook was hij als vertaler actief. Dankzij de Schotse afkomst van zijn moeder sprak hij goed Engels: een taal die destijds nog maar weinig Nederlanders beheersten.

In 1720 begon Weyerman met de *'Rotterdamsche Hermes'*. Het was een tijdschrift met de toentertijd gebruikelijke omvang van acht pagina's (formaat ongeveer een A5). Twee maal per week werd het op straat, door omlopers en marskramers, of in de reguliere boekhandel verkocht. Weyerman had gevoel voor marketing. Zodra hij merkte dat de tijdschriftformule niet meer aansloeg, stopte hij en begon hij met een nieuwe titel.

In zijn werk probeerde Weyerman zijn lezers uit. Literaire regels waren niets voor hem. Hij schreef associatief en spaarde zijn tegenstanders niet. Zijn onderwerpen vond hij in de steden en dorpen waar hij verkeerde. Die onderwerpen werden in een hoog tempo achter elkaar gepresenteerd. Nu eens als satire, een moralistisch vertoog of een sprookje, dan weer als een gedicht, een serieus essay, een karakterschets of een losse opmerking.

De broodschrijver werd bewonderd en gehaat. Weyerman beseftte meer en meer dat er aan roddelpraat een hoop geld te verdienen viel. Op een dag ging het mis. Hij chanteerde gefortuneerde personen en dreigde hun wandelgangen in zijn tijdschriften aan de kaak te zullen stellen.

Uiteindelijk werd hij hierom gearresteerd en kreeg hij levenslang. De laatste negen jaar van zijn leven bracht hij achter slot en grendel door in de Gevangenpoort te Den Haag. In 1747 blies Weyerman er zijn laatste adem uit.

Behalve de krant en de teksten van Weyerman is er nog een bron waarin de oplichterspraktijken van Syberg uitgebreid uit de doeken worden gedaan. Voordat Syberg neerstreek in Zoetermeer had hij namelijk in zijn geboorteland al een reeks gaten geslagen in de financiële huishoudens van menig vermogend landgenoot. De medicus-jurist Johann Christian Wolff verzamelde daarop honderden pagina's belastend materiaal om Syberg voorgoed het zwijgen te doen opleggen. Dit leidde tot *'Der entdeckte Falsarius und Plagiarius'* (1732), dat – helaas voor Zoetermeer – pas na het vertrek van Syberg, dankzij de bewerkte vertaling *'De gewaende baron en bedrieglyke goudmaker ontmaskert'* (1732), in de Nederlanden bekend werd.

De alchemist arriveert in Zoetermeer

Eind mei 1732 hield een koets halt bij Meerrust. Een boom van een kerel stapte uit: baron van Syberg. Gekleed in een protserig dure mantel waaruit een arm stak die in een afgehouden stomp eindigde. Hij was in de Dorpsstraat een opvallende verschijning. Weyerman beschrijft hem als 'een groot vierkant kaerel' en een 'geknot gevaar' met een 'sarazynskop over zyn vierkante schouder'.⁷

Syberg sprak Nederlands met een zware Duitse tongval en vloekte als een ketter. Doordat hij dagelijks 'zyn dikke bast vol Moesehuyn' pompte, verkeerde hij in vrijwel permanente dronkenschap. Er hing bovendien, zo had Weyerman waargenomen, een doordringende zwavellucht om hem heen. Die was mogelijk het gevolg van zijn alchemistische experimenten, maar de lucht kon ook afkomstig

zijn van zwavelpleisters tegen de syfilis. Syberg was immers een liefhebber van maagdelijk schoon, al had hij bepaald ook sodomietische trekken. Ik citeer opnieuw Weyerman, die in zijn biografie meldt dat de baron erom bekend stond *'liever een haan met een gegalonneerde boed, als een hen met een kante knyf te zien'*.⁸

Portret van Jacob Campo Weyerman, door Arnold Houbraken. Gravure naar een miniatuurportret door Cornelis Troost (1724).

Bescheidenheid was Syberg vreemd. Hij noemde zich onmiddellijk na aankomst heer (ambachtsheer) van Zoetermeer. Met deze titel kon hij goede sier maken in het mondaine Den Haag, de hofstad waar de stadhouder verblijf hield. Behalve de vele gefortuneerde burgers, hoge ambtenaren, graven, hertogen en prinses telde de residentie talrijke buitenlandse ambassadeurs. Een koopmansstad als Amsterdam was Den Haag niet, maar wel liepen er minstens evenveel vermogende lieden rond. Ook zij waren geïnteresseerd in gemakkelijke manieren om hun rijkdommen te verdriedubbelen.

Syberg had in 1731 al enige tijd verblijf gehouden in Den Haag. Hij woonde in de Papestraat, op de hoek van de Oude Molstraat, waar hij een kamer of appartement huurde bij meester-kok Gaspar Jean le Blanc († 1737).⁹ Vandaar uit bracht de baron zijn bezoeken aan de Haagse jetset. Dankzij zijn kostbaarste bezit, de steen der wijzen, verstond hij de kunst om zieken te genezen en goud te maken. Patiënten stroomden toe. Als een ware verlosser verstreekte Syberg zijn bezoekers flesjes tinctuur. Gratis. Maar wel vroeg hij als tegenprestatie om introducties bij koopkrachtige inwoners van Den Haag of Amsterdam. Syberg trok van dorp naar dorp. Overal waar hij kwam, liet hij met zijn (overigens kerngezonde) knechts zien dat hij de lammen kon doen lopen, de blinden doen zien en de stommen doen spreken.

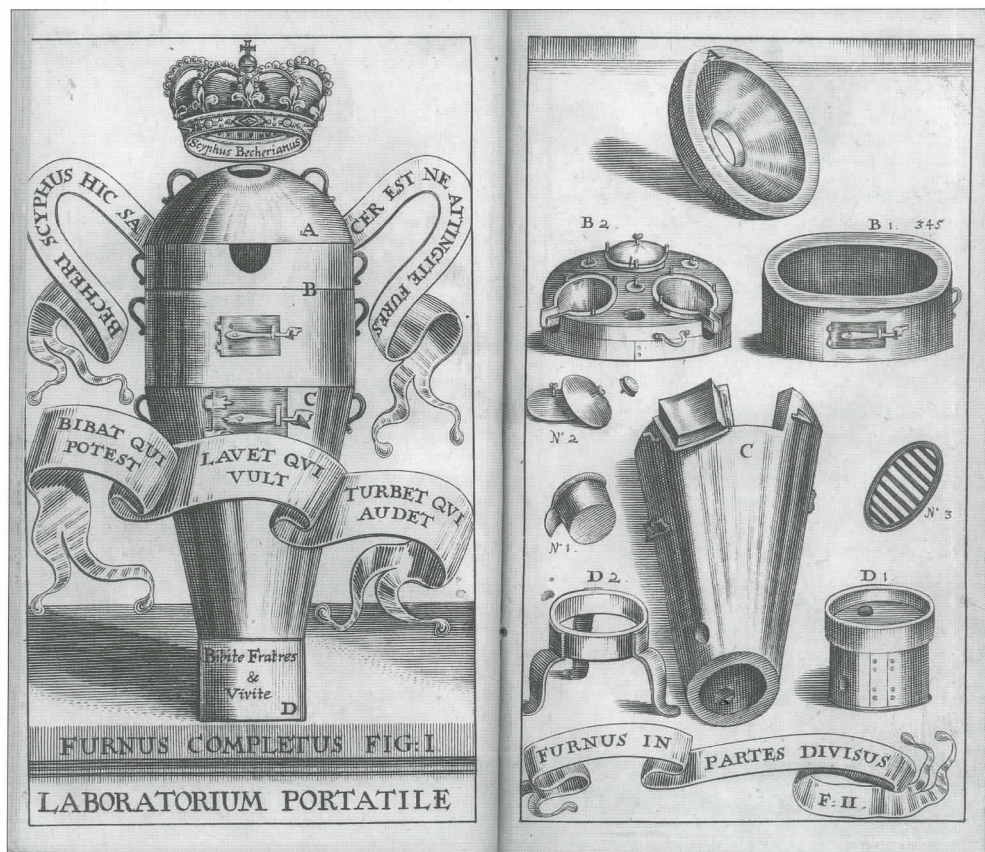
Welk een gulle geveer was deze baron! En wat een extravagantie spreidde hij ten toon! Likkebaardend aanschouwde men zijn alchemistische experimenten. Syberg, op zijn beurt, vroeg om voorschotten en beloofde zijn geldhongerige publiek goud, goud en nog eens goud. Het waren niet de minsten die zich door Sybergs belofte de koning te rijk waanden: de rentenier David de Pinto, de steenrijke bankier Abraham (of Tobias) Boas, advocaat Jan Blocqueau, Henrick graaf van Moens. Desondanks bleef de baron niet in Den Haag. Syberg was naar Zoetermeer vertrokken, zei hij tegen iedereen die het wilde horen, omdat hij 'in den Haag geen gelegenheid had, om goud te maken'. Bovendien had hij in Zoetermeer 'meer vryheid en gemak om zyne kunst te oeffenen'.¹⁰ De Haagse beau monde hoefde niet te treuren om zijn vertrek, want Zoetermeer lag onder de rook van Den Haag en was goed bereikbaar voor iedereen die van Sybergs diensten gebruik wilde maken.

Met geen woord repte hij over het feit dat hij zich in Den Haag onmogelijk had gemaakt en eigenlijk de stad ontvlucht was. De *'Hollantsche historische courant'* beschrijft hoe Syberg in Rotterdam zijn geluk had beproefd. Ook daar arriveerde hij met groot vertoon. Achterop zijn koets stonden twee knechts, die op een trompet bliezen en zo alle aandacht vestigden op de rijk uitgedoste passagier. Menig koopman wist hij met praatjes en kunstjes geld afhandig te maken.¹¹ Ook de omliggende dorpen bracht de baron in rep en roer. Syberg gooide ducaten onder de boeren en boerinnen letterlijk te grabbel. Het was zijn grootste ver-

maak, aldus de krant, om het volk zich als haaien op het geld te zien storten. Hij vond niets leuker dan arme boerinnen met elkaar te zien worstelen: *'hy lachte, dat hy schaterde, wanneer de boeren elkanderen schier doodtraptten, en daardoor aan 't vechten raakten, waardoor de arme boerinnen met hangend hair, dikke neus en blauwe oogen al huilende na huis keerden'*.¹²

Maar zodra hij merkte dat ook de boeren zich in de strijd mengden en het in het dorp echt oorlog werd, kwam hij met flessen wijn voor de dag. Dan deed de baron zich voor als de grote verzoener. Hij schonk zo veel wijn bij dat de boeren, inmiddels stomdronken geworden, dankbaar verklaarden, dat er een koning in het dorp was die de inwoners op alles trakteerde wat ze maar wilden hebben.

Draagbaar laboratorium met demonteerbare oven. Uit: J.J. Becher, *Tripus hermeticus fatidicus*, Frankfurt 1689 (Collectie BPH, Amsterdam).

west

radio tv internet

altijd dichterbij!

volg ons via @OmroepWest

www.facebook.com/omroepwest

www.youtube.com/omroepwest

Digitaal vindt u TV West op kanaal 989

Ook in Zoetermeer!

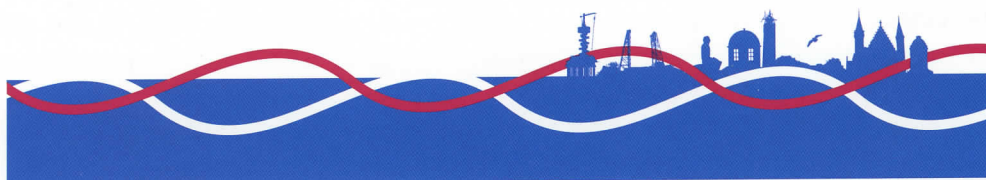
Nieuws, Sport en andere actuele berichten uit de regio Zoetermeer zijn elke dag te vinden bij Omroep West: op 89.3 Radio West, Tv West en Westonline.nl. Maar ook via West Teletext en sociale media zoals Twitter, Hyves en Facebook.

Met 120.000 inwoners en veel bedrijvigheid is Zoetermeer een belangrijke kern in het uitzendgebied van Omroep West. De redactie heeft dan ook veel aandacht voor het nieuws, verkeer, de sport en evenementen en ontwikkelingen in de stad.

Voor actueel regionaal nieuws kan men op elk moment terecht op de vertrouwde kanalen van Omroep West.

Live radio vanaf de markt in Zoetermeer, tijdens Musicalday op 28 mei 2011.

Een kijkje in het alchemistisch stookhuis op Meerrust

Syberg nam zijn intrek op de buitenplaats Meerrust. Als eerste liet de baron een stookhuis bouwen voor zijn alchemistische experimenten. De *'Hollantsche historische courant'* beschrijft hoe een paar knechts beurtelings dag en nacht op de brandende kolen moesten blazen om het vuur gaande te houden. Zonder ophouden roerden ze driftig in de *'miraculeuse tinctuur'*, want dit drankje mocht geen ogenblik stilstaan.¹³

Weyerman heeft, toen hij in herberg De Jonge Prins logeerde, in hoogst eigen persoon het *'chimists werkhuis'* mogen bezichtigen. Samen met de baron trad hij het kleine vertrek binnen, *'alwaar het griemelde van glaaze kolven, distilleervaaten, flessen, helmen, en diergelyke stofscheydende huysraaden, van meer aanzien als nut. Den Baron ontsloot een houte distilleerkaas, van binnen met dunne yzere plaaten bezet, en voorzien met een middelschot om een langwerpige fles op te zetten, welke fles van onder wierd gestookt, gekookt, of gebraden. Hy kreeg een fles of viole met een lange hals uyt die distilleerkaas, tot halver wege gevult met een vocht by hem gedoopt Metaalsch water, in welk vocht zeven of acht paerlen zwommen van koleur zo blank gelyk als versch opgekookt zilver [...]*'.¹⁴

In het huis zelf hing de gewaande baron de grote meneer uit. Met een heuse hofhouding, van overigens stuk voor stuk gemankeerde knechts, leefde hij er als een prins. Zijn gasten trakteerde hij op drank en hermetische wijsheden. Aan de muur hingen prenten met diverse allegorische voorstellingen uit de hermetische leer. Zo zag Weyerman onder andere een prent hangen waarop een oude koning op een troon stond afgebeeld, met zijn mond wagenwijd open. Een jonge prins probeert in die gapende holte te kruipen, onder het toeziend oog van de gevleugde Hermes Trismegistos. *'Hic pater devorat filium'*, stond er op de lijst, *'De vader verslindt zijn zoon'*.

Het duistere verleden van een Zoetermeerse oplichter

De baron van Syberg werd geboren op 6 april 1696 in Maagdenburg, tegenwoordig de grootste stad van de Duitse deelstaat Saksen-Anhalt. Zijn vader behoorde op dat moment als burgemeester tot de aanzienlijkste notabelen van de stad, maar van adel was hij niet.¹⁵

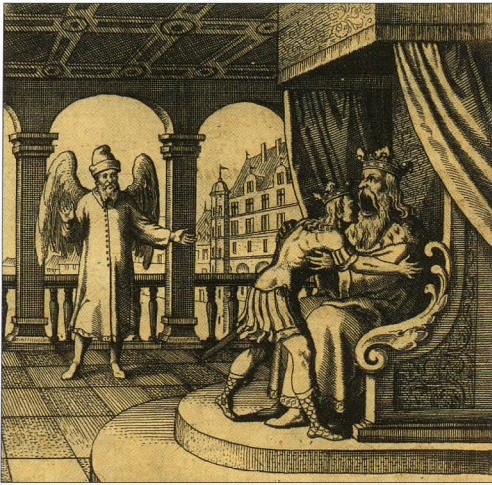
De titulatuur die Syberg zich aanmat – baron van Syberg, heer van Ermelinghoven en Bonckersbeck – had hij volledig uit zijn duim gezogen. Op achttienjarige leeftijd vertrok Syberg naar Halle om zich daar als student rechten voor te bereiden op een glansrijke carrière, passend bij iemand uit een voornaam patriciërsgezicht. De studie liep al snel spaak. In een biertapperij buiten de stad kreeg hij het aan de stok met een medestudent. In het duel moest Syberg het onderspit delven. Met een bloedende rechterhand keerde hij naar de stad terug maar de hand was niet meer te repareren. Sindsdien moest hij zich behelpen met een afgehouden stomp.

De vader verslindt zijn zoon

Alchemisten proberen onedele metalen te transmuteren in goud of zilver. Op zichzelf is dit een natuurlijk proces dat miljoenen jaren duurt. Alchemisten kunnen de natuur echter een handje helpen en de transmutatie versnellen. Eindeloos destilleren was de boodschap. Ze lieten zich graag inspireren door Hermes Trismegistos, een mythische profeet die de kennis van kunsten en wetenschappen aan de mensheid zou hebben doorgegeven. Alchemie en hermetisme zijn dan ook twee zijden van dezelfde medaille. Om de transmutatie teweeg te brengen was het noodzakelijk dat de alchemist de steen der wijzen in zijn bezit had. Syberg beweerde tegen iedereen die het wilde horen dat hij een van de gelukkigen was. Hij bezat de lapis philosophorum. Met deze alchemistische substantie had Syberg het geheim in handen om goud te maken. Aan de hand van alchemistische receptenboeken kon hij tevens edel metaal en parels imiteren met behulp van een tinctuur. Ook werd de steen der wijzen beschouwd als levenselixer waaraan verjongende, levensverlengende en zelfs geneeskrachtige eigenschappen werden toegekend. Syberg verstond dan ook de kunst uit giftige stoffen als kwik en antimoon geneesmiddelen te vervaardigen. Het was precisiewerk, dat spreekt.

De transmutatie gaat min of meer als volgt. Eerst wordt de materie verpulverd, verbrand en opgelost in een sterk zuur, zoals vitriool of aqua regia. Dit koningswater is een mengsel van salpeterzuur en zoutzuur en dankt zijn naam aan de eigenschap de koning der metalen te kunnen oplossen. Deze vernietiging wordt in de hermetische kunst vaak afgebeeld als een gewelddadige scène waarin bijvoorbeeld de koning zijn zoon verslindt. Daarna begint het voortdurende proces van destilleren in glazen kolven. Essentieel is dat het vuur niet dooft. Het doel van de destillatie is, in alchemistisch jargon, de essentie te extraheren. Van de drie componenten lichaam (sal), ziel (sulphur) en geest (mercurius) wordt de geest vluchtig en trekt de ziel mee uit het lichaam. Wanneer dit proces van sublimatie in alchemistische prenten wordt afgebeeld, is vaak een opstijgend figuurtje te zien dat als een trapezewerker een ander figuurtje meeneemt.

Na deze scheiding komt het proces van verbinding op gang. Het extract slaat neer en condenseert in de kolf. Het wordt opnieuw verbonden met een gereinigd lichaam en tot wasdom gebracht. Alchemistische afbeeldingen staan in het teken van conceptie, copulatie, geboorte en wedergeboorte. Het proces van scheiding en verbinding wordt vervolgens vele malen herhaald om het gewenste resultaat – goud, parels, medicijnen – te bereiken.¹⁶

'De vader verslindt zijn zoon'. Uit: Lambspringk, *De lapide philosophico* (1625), een serie emblemata die werd opgenomen in het *Musaeum hermeticum*, Frankfurt 1678 (Collectie BPH, Amsterdam). Op 25 november 1732 verzocht Weyerman in een brief aan Syberg deze verzameling van alchemistische teksten terug te geven.

Zijn goede naam evenwel was nog wel te redden. Syberg verkondigde aan iedereen die het maar wilde horen dat zijn tegenstander een voornaam vorst was geweest, net zo'n vechtersbaas als hijzelf. Op die manier wist Syberg zijn reputatie op te krikken. In de anonieme studentenroman *'Accademischer Frauenzimmer-Spiegel'* (1718) vertelt ene Bisurgo, achter wie Syberg schuilgaat, dat het de liefde was die hem uiteindelijk zijn rechterhand kostte.

Desondanks werd Syberg van de universiteit verwijderd. Ook al werd het besluit later weer teruggedraaid, kort daarop besloot Syberg voorgoed de universiteitsstad te verlaten. Niet uit eerverlies, angst of boosheid, maar omdat hij de oudste dochter van een van de schepenen van Halle aan de haak had geslagen. Ze trouwden en kregen een kind. Echter, na luttele jaren hadden ze zoveel schulden dat Syberg naar Halle terugkeerde om zijn opwachting te maken bij zijn vermogende schoonvader. Die liet hem prompt in hechtenis nemen. Het was zijn eerste gevangenschap. Nog vele zouden volgen.

Na zijn vrijlating nam Syberg de benen. In Halle zou hij nooit meer terugkeren. Of hij vrouw en kind ooit nog heeft teruggezien, is niet bekend. Aanvankelijk trok de goudmaker alleen langs Duitse steden, waar hij stevast een spoor van frustraties, haat- en wraakgevoelens achter zich liet. Hij wist talloze mensen geld af te troggelen. In ruil voor geld beloofde hij koeien met gouden horens. Hij kon geesten bezweren, zieken genezen, wist ondergrondse schatten te vinden, en verstond de kunst om uit koper zilver te maken of kwik te transformeren tot goud. Intussen leefde hij op de pof. Het geduld van zijn clientèle was echter niet oneindig. Zodra men doorkreeg dat genezing uitbleef en de goudschatten onvindbaar waren, klopten de schuldeisers bij Syberg aan. Tevergeefs. Want ofschoon de beloofde koeien met gouden horens fungeerden als zijn eigen virtuele melkkoeien, had Syberg geen cent te makken. En dus werd hij herhaaldelijk opgesloten. Naar verluidt zou hij onder meer in het tuchthuis van Marburg,

Kassel en dat van Homburg achter slot en grendel hebben gezeten.

In 1728, een paar jaar voordat Syberg zijn oplichterspraktijken zou voortzetten in de Republiek, zat hij gevangen in Erfurt. Daar was hij met een gangsterliefje neergestreken. Met behulp van allerlei faustiaanse bezweringsformules had hij samen met haar geprobeerd een schat van maar liefst acht miljoen gulden uit de grond onder de laatgothische Mariendom te halen. De poging mislukte faliekant. Terwijl de baron wachtte op zijn proces, verzamelde de medicus-jurist Johann Christian Wolff honderden pagina's belastend materiaal om Syberg voor goed het zwijgen te doen opleggen. De rechter legde deze aanklacht echter naast zich neer en stelde Syberg, begin 1729, weer op vrije voeten.

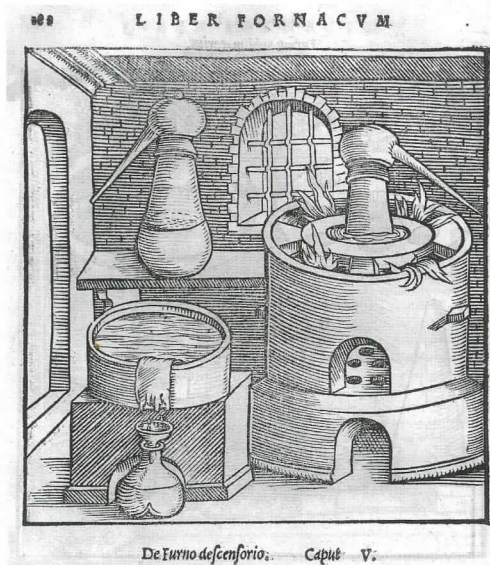
Sybergs kwelduivel Wolff zon op wraak en besloot het materiaal aan de drukpers toe te vertrouwen. Gelukkig voor Syberg verscheen de lijvige *'Entdeckte Falsarius und Plagiarius'* pas eind 1732. In de tussenliggende jaren kon hij fijn zijn eigen gang gaan. Ook in de Republiek. Pas na de publicatie werd hem ook daar de grond te heet onder de voeten.

Syberg en zijn 'verplukte narrenstoel'

De baron wist bij aankomst in dorp of stad altijd de boeren en burgers te imponeren met de weelderige staatsie die zijn stoet ten toon spreidde. Dit zal ook het geval zijn geweest bij zijn aankomst in Zoetermeer.¹⁷

Syberg verplaatste zich met een koets die bespannen was met maar liefst vier paarden. Op de bok zat zijn eigen koetsier, volgens Weyerman een aan lager wal geraakte paardenknecht. Achterop stonden twee gelivreide lakeien. Ook zij waren volgens Weyerman van lage komaf. Hun ervaring reikte niet verder

dan wat hand- en spandiensten in de keuken. De een had een grote bek, de ander was liever lui dan moe. Verder bestond de *'verplukte narrenstoel'* nog uit een knecht (voor het domme werk) en een hofnar, een dwerg. Weyerman, die deze lilliputter zelf heeft gezien toen hij de baron in Zoetermeer een bezoek bracht, beschrijft hem als een *'muziekaal kreng'* dat altijd dronken en zot tegelijk was.

Alchemistisch laboratorium naar een schets van Geber, een Spaanse alchemist uit de veertiende eeuw. (*Alchemiae Gebri Arabis Philosophi Solertissimi libri, cum reliquis, ut versa pagella indicabit* (1545)).

Zwetsers, zwevers en zwatelaars

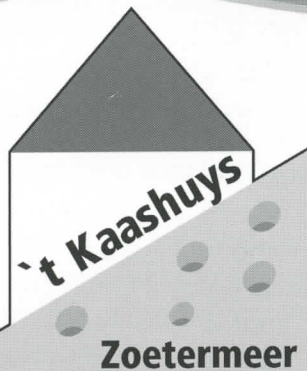
In de zeventiende en achttiende eeuw was alchemie een respectabele wetenschap die door vele geleerden van aanzien beoefend werd. Van Isaac Newton bijvoorbeeld, beroemd Engels wiskundige, natuurkundige en astronoom, is bekend dat hij alchemistische experimenten uitvoerde. Onder alchemisten bevonden zich echter ook charlatans, die met hun praatjes en kunsten grote indruk maakten. De baron van Syberg, die vanuit Zoetermeer de beau monde van Holland bestookte met zijn alchemistische trucs, was er één van. In 1661 arriveerde de arts-alchemist Giuseppe Francesco Borri (1627-1695) in Amsterdam. De Milanees had door zijn occulte profetieën in zijn geboorteland een grote schare volgelingen achter zich gekregen. Om tot zijn sekte te kunnen toetreden moesten ze de gelofte van armoede afleggen en hun aardse rijkdommen bij Borri in bewaring geven. Nadat hij als ketter werd veroordeeld, vluchtte hij naar de Nederlanden. Ook in Den Haag liet hij vermogende patiënten fors betalen voor zijn alchemistische en geneeskundige praktijken. Borri verdiende schatten met consulten, voerde grote staat en liet zich '*Zijne Excellentie*' noemen. Toen genezing uitbleef en ook het beloofde goud lang op zich liet wachten, nam hij snel de benen.¹⁸

De Napolitaan Domenico Manuel Caetano (ca 1670-1709) beweerde in het bezit te zijn van de steen der wijzen. Hij trok met zijn schat langs hoven en kastelen waar hij aan zijn gastheren zijn kunsten vertoonde en hun veel geld afhandig maakte. Caetano noemde zich Graaf von Ruggiero: een hoogadellijke titel waarmee hij alom respect afdwong. Het was een truc waarvan ook Syberg zich bediende. Ondanks een menigte aan slachtoffers kon Caetano jarenlang ongestoord zijn gang gaan. In Berlijn, Brussel, Wenen, Madrid trof hij een publiek dat graag geld investeerde in zijn goudmakerij. Uiteindelijk werd hij in Pruisen veroordeeld tot de galg.¹⁹ De afkomst van de graaf van Saint Germain (1696-1784) is in nevelen gehuld. De avonturier beweerde aan wie het maar wilde horen dat hij 4000 jaar oud was. Ook hij kende het alchemistische geheim van de transmutatie, waardoor hij goud kon maken. In Frankrijk, Duitsland, Rusland wond hij met zijn occulte praatjes de jetset aan zijn vingers. Net als Syberg bediende ook hij zich van vele adellijke namen: nu eens als Freiherr Reinhard Gemmingen-Guttenberg, graaf Tsarogy, dan weer als Chevalier Weldon. In 1760 bewoonde hij een buitenhuis in Ubbergen, een dorpje onder de rook van Nijmegen. Daar noemde hij zich Monsieur de Surmont, heer van Ubbergen. Hij had er een laboratorium ingericht, vol met kelken en retorten, waar hij zijn alchemistische experimenten uitvoerde.²⁰

't Kaashuys, voor al uw...

- Boerenkaasspecialiteiten
- Hollandse en buitenlandse kaasspecialiteiten
- Diverse salades en paté's
- Vers gebrande noten
- Zuidvruchten

Oók het adres
voor een leuk
kaas-kadootje!

Dorpsstraat 103 - (079) 316 76 16

Openingstijden: Di t/m do 8:30-18:00 uur, vrij 8:30-20:00 uur, za 8:30-17:00 uur. Maandag gesloten.

Het gezelligste eetcafé van het Stadshart!

7 dagen per week geopend voor lunch en diner.
Maar ook om te genieten van
een goed glas wijn of bier.

Bijvoorbeeld voor of na
een bezoek aan theater of bioscoop

Oostwaarts 4
Stadshart Zoetermeer
079- 346 31 41

www.theoldpal.nl
info@theoldpal.nl

Waar je oude vrienden hebt en nieuwe vrienden maakt!

De Zoetermeeders moeten dit kleurrijke gezelschap met open mond hebben aanschouwd: een koets met vier paarden, een eigen koetsier bovendien, plus lakeien die uitgerust waren met pistolen om het zilveren servies, het vloeibaar goud en de alchemist zelf te beschermen tegen struikrovers. Wat moet die baron rijk zijn! zullen de dorpelingen hebben gedacht. Ze begroetten hem met vreugdegejuich en begeleidden hem naar de herberg. Daar bracht men hem kreupelen, blinden, zotten, behekste weeuwtes en lijkkleke jonge meisjes. Alleen zieken *'wier handen blonken door het gemunt drinkbaar goud'* werden behandeld. De zieken *'wier tongen waaren beslaagen met gebeden'*, konden weer gaan. Dat laatste gold ook voor mensen die de baron zouden kunnen betrappen op bedriegerijen, zoals apothekers en chirurgijns. Zij immers hadden verstand van scheikundige proefjes en kenden ongetwijfeld de trucs waarvan Syberg zich bediende. Het duurde lang voordat men dit ontwijkende gedrag doorhad. De glamour waarmee de baron zich omringde, was oogverblindend. Niemand had door dat Syberg zijn ducaten ontving als voorschot op vele toegezegde luchtkastelen. Alle rekeningen werden betaald: *'[Syberg] ontbaalde zyne gasten doorgaans in prachtig zilver servies; en daar was zoo als het leek, een redelyke goede order in zyne huishouding; ook onderhielt hy de buitenplaats zeer wel; zyn kamerdienaar moest hem alle dag rekening doen; de kok en wynkopers wierden van tyd tot tyd betaalt, als 'er wissels overquamen; byaldien dezelve mankeerden, zoo als verscheidemalen gebeurt is, ging hy te Zoetermeer geld lenen; zoodra dezelve overgemaakt waren, betaalde hy weder alles, en wel meest met nieuwe Hollandsche dukaten, welke hy zomtyds in grote menigte vertoond'*.²¹

Bacchanaal in de Dorpsstraat

Nadat Syberg zijn intrek had genomen op Meerrust, besloot hij voor zijn voorname vrienden en kennissen een groot feest te organiseren. Deze housewarming party vond met Pinksteren plaats. Het was mooi weer. Ramen en deuren stonden wagenwijd open. Tijdens het diner klonken de muzikale geluiden van een huisorkest. Vreemde klanken voor het anders zo stille Zoetermeer! De schrijver Jacob Campo Weyerman, die van het bacchanaal een ooggetuigenverslag geeft, merkt op in zijn *'Leevens byzonderheden van Johan Hendrik, baron van Syberg'*: *'Waarlyk ik dacht dat het kermis was tot Zoetermeer zo als ik in het Dorp belande, want alles wat ik hoorde en zag, waaren koetsen, faëtons, speelwagens, cheesen, reypaarden, dronke voerluyden, en geene nuchtere boeren'*.²²

Het festijn had veel bekijks. De *'Hollantsche historische courant'* beschrijft tot in detail hoe het eraan toeging: *'Na de maaltyd ontdekte [Syberg] dat verscheide schuities met boeren en boerinnen tegen zyne plaats waren komen leggen, die van achteren aan 't water uitquam, en dat dezelve met een open mond na het spelen luisterden'*.²³

De Zoetermeerse boeren en boerinnen hadden hun weitjes en akkertjes in de steek gelaten en hadden zich, nieuwsgierig geworden, met hun boten gehaast naar de vrolijke taferelen die zich in het dorp afspeelden. Ze hielden halt bij het

tuinhuis van de baron, achter het huis. Met open mond luisterden ze naar de muziek. De dorpelingen bleven niet onopgemerkt. Geef ze ook wat wijn! suggereerde een van de feestvierders. En Syberg, ruimhartig als altijd, gaf zijn knechts bevel om de flessen wijn ook onder zijn ongenode gasten uit te schenken. Andere boeren, die zich op een grotere afstand stonden te vergapen aan de feestelijkheden, snelden toe. Alsof ze bang waren dat hun dorpsgenoten niet tegen zulke enorme hoeveelheden drank zouden kunnen.

Op een gegeven moment lagen er veertig tot vijftig ruim bemande bootjes aan de achterkant van Meerrust afgemeerd. Het gezelschap vermaakte zich intussen kostelijk met de aanblik van al die boeren en boerinnen, die naar mate de dag verstreek steeds vrolijker werden. De baron rees overeind en liep naar het aangeschoten volk. Hij koos een paar aantrekkelijke Zoetermeerse boerinetjes uit en nodigde hen uit om in de tuin en binnenshuis het feest voort te zetten.

Een van die Zoetermeerse dorpsmadelieven viel op. Ze wist Syberg dusdanig te behagen dat hij, door Wein und Weib behoorlijk opgeveeën, haar 50.000 gulden beloofde. Een carrière van een grande dame lag wat de baron betrof, in het verschiep. Maar dan moest ze wel als zijn privé-kamenierster op Meerrust komen wonen en werken. Het meisje legde het aanbod aan haar ouders voor. Ze was verrast over het riant salaris dat een kamermeisje kennelijk verdiende. Haar ouders waren minder onder de indruk. Zij hielden de bronstige baron dagenlang aan het lijntje, in de hoop dat er meer geld en goed uit de baron te persen was. Op zekere dag bracht Syberg, aldus het krantenbericht, de ouders van de Zoetermeerse schone opnieuw een bezoek. Deze keer had hij plaats genomen in een boot, samen met een paar muzikanten en liet hij zich naar hun boerderij varen.

Via kronkelige slootjes en rechte weteringen baande het gezelschap met de eenarmige baron zich een weg door het moerassige veenlandschap naar de in het riet verscholen boerderij. Het geluid van roerdompen en meerkoeten werd overstemd door de twinkellende muziek van hobo en andere instrumenten. Op de bodem van het vaartuig lag een enorme partij flessen wijn. Een boottochtje moest het meisje en haar ouders doen overhalen!

Zo kwam de baron anlaveren. Maar wie er ook naar buiten kwam: het Zoetermeerse boerinetje niet. Wel haar ouders. Terwijl ze in de boot stapten, verklaarden ze spijtig dat hun dochter geen zin had om mee te varen naar Meerrust. De baron was in alle staten. Nu zat hij alleen met die ouwelui! Nijdig joeg hij het echtpaar de boot uit en liet rechtsomkeert maken. Van Zoetermeerse liefjes had hij schoon genoeg.

Scheldpartijen

Tot in de kleinste haarvaten gekrenkt, zon de baron op wraak. Zijn slachtoffer was een Zoetermeerse visser. Syberg liet hem bij zich komen en bestelde een schuit vol diverse soorten vis. Hij was van plan, verklaarde de baron, om zijn vrienden te trakteren op een groot diner waar alleen vis zou worden geserveerd. De visser begreep dat het onverstandig was om te dralen bij zo'n enorme bestelling. In een paar dagen tijd krioelde het in zijn schuitje van aal, snoeken, brasems, steenkarpers, baarzen en andere vissen die in de omgeving van Zoetermeer gevangen konden worden. Terwijl Syberg de lading inspecteerde, zag de visser in gedachten reeds de rijk gevulde beurs die op hem te wachten lag als alle vis in één keer verkocht werd. Want dat was Syberg toch van plan?

Vol chagrijn koos Syberg echter slechts één enkele karper en vroeg de visser wat die kostte. Verbaasd, teleurgesteld maar ook geïrriteerd keek de brave Zoetermeerder zijn klant aan. Hij protesteerde maar de baron verklaarde dat hij nooit en te nimmer een schuit vol vis had besteld. Sterker zelfs, als de visser bleef zaniken, zou hij helemaal niets kopen. Zonder enige compassie beval Syberg zijn knechts om de visser uitgeleide te doen.²⁴

Toen deze met zijn nog volle schuit wegvoer, overlaadde de baron hem met een stortvloed aan scheldwoorden. Daar was Syberg goed in, zo had schrijver-journalist Weyerman opgemerkt. In diens vileine toneelstuk *'Den Maagdenburgsche alchimist'* klinkt veelvuldig uit de mond van de baron: *'Hoe duyzent millioen sakrem**!'* en *'dona**!'*²⁵

De baron liet zijn chagrijn ook blijken aan de bezoekers die hij op Meerrust ontving. Zelf was hij een enorme zuipschuit. Als we Weyerman mogen geloven, verkeerde deze *'doorweykte spons'* in permanente staat van dronkenschap.²⁶ Als zijn gasten niet genoeg dronken, joeg de baron hen het huis uit. De *'Hollantsche historische courant'* noemt een voorval met een hoogstaand ambtenaar, die te snel naar de zin van Syberg zijn glas neerzette. De baron werd toen zo nijdig, dat hij zijn gast met grove woorden gelastte te vertrekken. De knecht van die ambtenaar nam dit gescheld en getier hoog op en gaf bij het wegrijden vanuit de koets de dronken baron een enorme oorvijs.

De volgende dag, toen Syberg weer enigszins tot zijn zinnen was gekomen, kreeg hij spijt. Het beledigen van een hooggeplaatste heer kwam zijn klandizie natuurlijk niet ten goede. Hij besloot terstond naar Den Haag af te reizen en zijn intens gemeente verontschuldigen aan te bieden aan zijn gast van de vorige avond. Syberg kroop door het stof, net zo lang totdat zijn excuses werden aanvaard.

MKZ
metaal **bewerking**

Voor bedrijven
en
particulieren

*MKZ Metaalbewerking B.V.
Industrieweg 21
2712 LA ZOETERMEER*

*Snijden, ponsen, zetten, lassen, draaien, frezen
Voor meer informatie www.mkz-metaalbewerking.nl*

TEL. 079-3416341

Hoe Syberg een advocaat duizenden guldens afhandig maakte

Ondanks het getier en gescheld van de ladderzatte baron, was het op Meerrust een komen en gaan van gefortuneerde lieden. Zij wilden allemaal mee profiteren van Sybergs kunst om goud te maken. Hoe ging Syberg te werk? Opnieuw kunnen we voor het antwoord bij Weyerman te rade gaan. Jaren na het vertrek van Syberg, beschrijft Weyerman hoe de baron diverse academici en andere geleerde burgers geld afhandig maakte.²⁷

Interieur van een laboratorium. 'A second view of practical chymistry' (The Universal Magazine, deel 2, 1748).

'grooter teugen kon zuypen als een brouwers paerd', de waggelende advocaat bij de arm en geleidde hem naar het alchemistisch stookhuis. Syberg wees hem op een grote glazen retort 'die stont te grommen op een langzaam vuur'. Als de advocaat nog begreep wat er tegen hem gezegd werd, dan zeker niet het alchemistische geklets van de baron: 'Die glaaze pot, heer advocaat, is bezwangert met de ziel van den rooden leem, ter waarde van twee millioenen Ryksdaalers, doch den steen der wyzen is als noch niet gerypt. Maar binnen ses weeken, heer broeder, zal Hermes te voorschyn komen, vergult langs alle kanten geelyk als de karos van staat eens afgezants. Die god zal zyn gekapt met een gouden helm, zyn rechterhand zal een diamanten spies drillen, welke spies alles wat zy komt aan te raaken zal vergulden, gezondmaaken, en verjongen'.

Voordat Syberg toesloeg, informeerde hij naar de financiële positie van zijn potentiële slachtoffers. Zodra hij constant geld rook, bestookte hij hen met uitnodigingen om eens in Zoetermeer langs te komen. Daarin volhardde hij net zo lang, tot de persoon in kwestie geen nee meer kon zeggen. Dit deed de baron onder andere bij een niet bij name genoemde Haagse advocaat. Enigszins wantrouwig had deze advocaat advies ingewonnen over de baron. Niet doen! was de wijze raad, want 'indien gy zyn brood proeft op Zoetermeer, zal het u verworgen'. Maar de waarschuwingen waren aan dovemansoren gericht. De advocaat vertrok naar Meerrust, waar hij met alle égards werd ontvangen. 'Superfyne dischgerechten, keurlyke Bourgonje en Champagne wynen' stonden op hem te wachten. Op de derde dag van dit feestmaal nam de baron, die zelf

Uit de 'Hollantsche historische courant' 24 januari 1732:

Een wonderbaarlijke genezing te Zoetermeer

Een geval, dat [Syberg] te Zoetermeer gehad heeft, moeten wy vooral niet met stilzwygen voorby gaan, alzoo het zeer zonderling is, en aan de gehele wereld doet zien, dat zyne gehele kunst enkel en alleen in schaamteloos gepoch bestaat, waarin hy waarlyk den vermaardsten quakzalver zelve overtreft.

Het gerucht van 't gewaant genezen van de dolle iuffer door den baron, had zich wel haast door alle de steden van deze provincie en zelfs door die van Zeelant verspreit, waarop zekere deftige vrouw uit de laatstgemelde provincie de moeite nam, om met haren zoon, die het niet al te vast had, by den baron te komen, om deszelfs herzenen in rechte order te schikken.

De baron toonde zich gansch dienstvaardig, dog vroeg alvorens, of zy zekeren voor-namen heer in die provincie kende, die meest altyd aan 't voeteuvel lag en ongemeen ryk was, en wanneer de iuffer van ia antwoordde, hernam hy, "ik wil uwen zoon zeer gaarn onder handen nemen, maar gy moet my beloven, dat gy my by dien heer zult introduceren, en groten ophef maken, van alles wat gy van my behoort hebt, en ik aan uwen zoon heb gedaan, 't zy dezelve genezen werde of niet." 't welke die goede vrouw ter liefde van haren zoon dan ook beloofde.

De baron nam den patient, goot van zyne tinctuur op zyn hoofd, en wreef 'er met zyne hand de tinctuur zodanig in, dat 'er een hele korst op 't hoofd quam, en de hersenen, te voren maar een weinig ontstelt, nu t'eenemaal verbystert wierden, en de patient in plaats van beter, door de mistroostige moeder erger na huis gebragt wierd, invoegen men van een vermaarden doctor, wiens patienten te sterven komen, met recht zou mogen zeggen, dat hy zeer ervaren, maar ongelukkig is, terwyl de gewaande baron is op de wyze van doorgaans alle de quakzalvers, een weergalozze pocher en blaaskaak, maar des niettegenstaande noch een groter fielt, door de menschen te doen beloven dingen, welke zy volgens hun gemoed niet kunnen nakomen, en hen te doen zeggen, dat wit zwart is.

Welke aanmerking wy wel hebben willen inlassen, in hope, dat dezelve onzen Lezeren eene waarschuwing zal verstrekken, om in 't toekomende op hunne hoede te wezen, en hunne ooren niet minder voor het gezwets der quakzalvers te stoppen, als die vermaarde krygsheld Ulysses eertyds deed voor 't gezang van de Sirenen of de zoo-genaamde Siciliaansche zeemonsters Parthenopa, Ligea en Leucosia.

Maar het vervolg drong wel tot de dronken advocaat door. Hermes zou hem een half miljoen rijksdaalders schenken, zo voorspelde Syberg. Er was slechts één voorwaarde aan verbonden. Om de transmutatie te doen slagen had Syberg vierduizend gulden nodig. Of de advocaat dit geringe bedrag kon voorschieten? Deze knikte. Tot spreken was hij niet meer in staat.

Nog diezelfde avond werd de advocaat naar Den Haag teruggebracht. De baron vergezelde hem, niet zozeer bezorgd om lijf en leden van de advocaat als wel om de vierduizend gulden die hij wenste te ontvangen. Zodra de buit binnen was *'holde [hij] na Zoetermeer, en liet den advocaat zyn breede Maagdenburgsche schoulers kyken'*.

De gouden keien van de Dorpsstraat

Wekenlang kon de baron in Zoetermeer zijn gang gaan. Meerrust was Meer-onrust geworden. Talrijk zijn de beschrijvingen van de diners die hij er liet aanrichten. Weyerman zegt het niet met zo veel woorden, maar suggereert wel dat ook de Zoetermeerse boeren en boerinnen wilden delen in de rijkdommen van de baron. Weyerman weet nog *'dat [Syberg] tegens den avond eenige mooye boerinetjes uyt de schuytjes deed baalen, om met hem te avondmaalen; dat hy vuylbekte tegens die meysjes als of hy zyn leerjaaren had gestaan onder den koppelaar Sas; dat hy tegens het klokslag van tien uren zo vol was als een beest; in order om des anderendaags te verreyzen als een zwyn'*.²⁸

Het incasseringsvermogen van Zoetermeer was kennelijk minstens zo groot als het geloof in de gouden beloftes van Syberg. Zelfs hun nachtrust lieten de dorpeligen zich ontzeggen. De *'Hollantsche historische courant'* beschrijft hoe de baron 's nachts op en neer over de Dorpsstraat liep. Bij het licht van brandende toortsen maakten zijn knechts muziek. Het moet een wonderlijk schouwspel zijn geweest in de nachtelijke duisternis: *'Zomtyds nam [Syberg] het vermaak, om 's nachts door het dorp te wandelen; wanneer hy lust daartoe kreeg, moesten zyne domestiquen, die meest alle muzikanten waren, by toortslicht al spelende voor hem hene gaan, en deze wandeling duurde doorgaans, tot dat de dag aanbrak'*.²⁹

Al dit ongemak werd echter snel vergeten toen Syberg aan Zoetermeer had beloofd *'van den straatweg door het Dorp van Zoetermeer te zullen veranderen in goude keyen'*.³⁰

Zoetermeer geloofde eveneens het verhaal dat Syberg iedereen op de mouw speldde over zijn Rozenkruisergelofte. Hij was geen huurder maar eigenaar van Meerrust, vertelde hij de Zoetermeerders. Maar naar een notariële overeenkomst kon men lang zoeken: die was er niet. En dat terwijl bij de aankoop een transportakte tussen de partijen voor schout en schepenen moest zijn opgemaakt. Volgens Weyerman had Syberg het pand gekocht voor tienduizend gulden, te voldoen in twee termijnen. Afsgesproken was echter *'dat die buytenplaats*

nooit zou worden getransporteert op zynen naam, denyl geen broeder des Rozenkruys vermogt eenige vaste goederen te bezitten in eygendom.³¹

Kennelijk geloofden de Zoetermeerse notabelen dit verhaal.³² Misschien waren ook zij geïmponeerd door de charismatische blufbaron. Hoe het ook zij, er is niets bekend van een geschreven regel der Rozenkruisers, waarin hun het bezit van onroerend goed verboden wordt. Laat staan dat het Rozenkruisers verboden was om een handtekening te plaatsen op een transportakte. Weyerman beschouwt het dan ook als een smoes. Zou de verkoper – de eerder genoemde Nicolaes Jan Hendrik Noey – namelijk op de vervaldag bij Syberg aankloppen voor het eerste termijnbedrag, dan kon deze gemakkelijk ontkennen dat hij iets had gekocht. Er viel immers niets te bewijzen.

En zo gebeurde het. Iedereen in Zoetermeer en omstreken dacht dat Meerrust eigendom was van de baron, maar *'nooit heeft die bedrieger by beroep, een duyts op die buytenplaats betaalt'*.³³

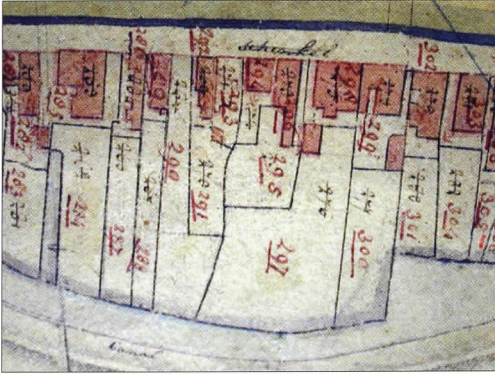
Syberg als Rozenkruiser

Een van de meest ondoorgrondelijke genootschappen uit de geschiedenis van de godsdienst, filosofie en wetenschap is de beweging der Rozenkruisers. Ze vormden geen georganiseerde broederschap, al wilden hun tegenstanders dit wel doen geloven. De Rozenkruisers uit de zeventiende eeuw streefden morele en religieuze hervormingen na en bedienden zich van termen uit de mystiek, alchemie en hermetische filosofie. Ze danken hun naam aan de zeventiende-eeuwse mythische figuur Christian Rosenkreutz.³⁴

Deze eerste Rozenkruisers waren lutheranen die vonden dat er sinds de Reformatie nog te weinig ruimte aan de kwaliteiten van de mens zelf werd gegeven. De mens moest de mogelijkheid hebben zich in wetenschap, filosofie en ook religie tot goddelijke hoogte te ontwikkelen. Vooral de gedachte dat mens en god in potentie gelijkwaardig waren, en het feit dat de Rozenkruisers niet kerkgebonden waren, leidden in de zeventiende eeuw tot hun verkettering. De achttiende-eeuwse Rozenkruisers, waartoe Syberg volgens Weyerman behoorde, hebben niet veel uit te staan met hun vroeg-zeventiende-eeuwse voorgangers. Weyerman associeert de occulte oplichterspraktijken van Syberg met de geldwolven, kwakzalvers en valsemunters die deze Rozenkruisers zouden zijn. Ze houden zich bezig met alchemie, getuige ook hun vroegste publicatie *'Die Warhaffte und vollkommene Bereitung des Philosophischen Steins. Der Brüderschafts aus dem Orden des Gülden- und Rosen-Crentzes'* (1710).

Syberg neemt de benen

Het is niet bekend wat de directe aanleiding was voor Sybergs plotselinge vertrek uit Zoetermeer. De archieven hebben tot nu toe niets prijs gegeven van formele aanklachten of rechtszaken. De *'Hollantsche historische courant'* meldt dat Syberg in Zoetermeer geen schulden heeft gemaakt hoewel hij, zo wordt eraan toegevoegd, ruim dertigduizend gulden er doorheen heeft gejaagd. De baron heeft zijn zilverwerk en al zijn andere waardevolle spullen laten inpakken en met zich meegenomen.³⁵

Het perceel waarop de buitenplaats Meerrust stond, is op deze kasterkaart aangegeven met 297 (noorden onder).

En zo keerde de rust in Zoetermeer terug. Sybergs aftocht voerde hem eerst naar Den Haag waar hij een bezoek bracht aan een horlogemaker die hem drie gouden zakuurwerken gaf, in ruil voor wollige prietpraat en gouden bergen. Daarna trok de goudmaker met twaalf man personeel, allen te paard, in optocht door de stad. Hij had veel bekijks en werd als een vorst uitgeleide gedaan.³⁶

Wijk bij Duurstede was zijn volgende pleisterplaats. Daar wist hij in augustus 1732 zelfs het burgerrecht te be-

machtigen. Anders dan in Zoetermeer het geval was, plaatste hij nu wel zijn handtekening op papier. Zijn Rozenkruisersgelofte was hij kennelijk vergeten. Voortaan kon hij door het leven gaan als respectabel burger van de Wijk.³⁷ Ook daar bleef de baron niet lang. Eind september 1732 bezocht hij het kampement bij Oosterhout (Breda), waar grootscheepse legeroefeningen werden gehouden onder supervisie van Reynhard Vincent graaf von Hompesch (1660-1733). Deze generaal der cavalerie, net als Syberg van Duitse afkomst, was oud, ziekelijk, steenrijk en kinderloos. Deze eigenschappen vormden een ideale combinatie voor de gelukzoeker Syberg, te meer daar Hompesch bovendien een onmetelijk vertrouwen had in de onfeilbare wondermiddelen van Syberg. Voor de alchemist die hem het eeuwige leven kon bezorgen, liet de generaal een aparte legertent in gereedheid brengen. Tijdens een rustdag heerste op het kampement een kermisachtige sfeer. De soldaten zopen en dolden met de meiden. Komedianten boden vermaak op het plein. Syberg stapte, zoals gewoonlijk beschonken, een kroeg binnen waar een loterij werd gehouden. Hij drong voor, schreeuwde in het Duits de manschappen toe, en werd vervolgens naar buiten geschopt. Een enorme knokpartij was het gevolg, waaraan uiteindelijk Hompesch een einde liet maken.

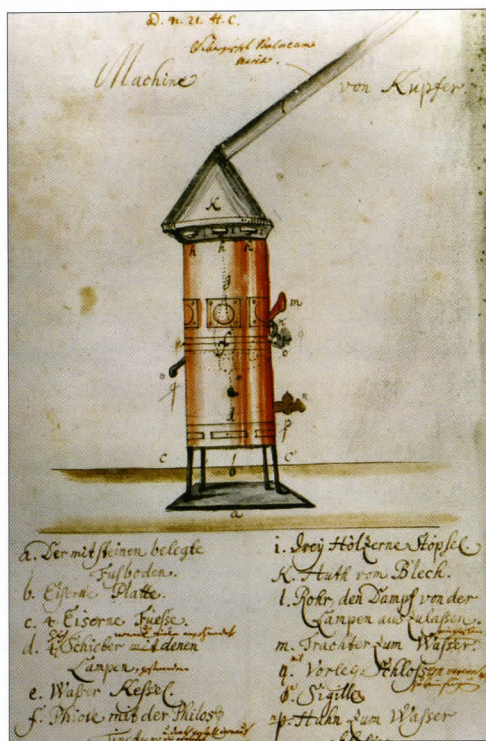
Toen het kampement op 1 oktober 1732 werd beëindigd – door de aanhoudende regen was het terrein onbegaanbaar geworden – vertrok Hompesch naar Den Haag om aan de Staten Generaal verslag uit te brengen. Syberg reisde af naar diens majestueuze kasteel Walburg, bij Stevensweert, waar hij nog een tijd lang hoopte te kunnen profiteren van de goedgeefsheid van zijn beschermheer. In Stevensweert echter wachtte hem een allesbehalve hartelijke ontvangst. Hompesch' plaatsvervanger op het kasteel had namelijk diverse waarschuwingen ontvangen. In het verre Holland was men er inmiddels achter gekomen dat de edelmoedigheid van Syberg alleen verklaard kon worden als de reinste oplichterij. Diens positie op Walburg werd dan ook onhoudbaar. Eind oktober nam hij opnieuw de benen. Anders dan in Zoetermeer waren er nu wel schulden. De goudmaker werd genoodzaakt om een flinke hoeveelheid waardevolle goederen als onderpand achter te laten, ter waarde van drieduizend gulden.³⁸ Nu werd het echt tijd om de Republiek te verlaten.

Ontmaskerd

Met een vrijgeleide vertrok de baron naar het jachtslot van de koning van Pruisen, Königs Wusterhausen, in Brandenburg, waar hij in november 1732 arriveerde. De oude vorst leed aan voetjicht en had zijn hoop gevestigd op de alchemist die hem dankzij de steen der wijzen kon genezen.

Toch waren er wat reserves. Voordat Syberg de vorst zou helpen met zijn universele geneesmiddeltje, moest hij verschijnen voor een commissie van enkele hooggeplaatste legerofficieren en de hofapotheker. Ze vroegen hem te laten zien hoe hij goud maakte. De baron nam daarop een smeltkroes en plaatste die op een vuur. In die smeltkroes goot hij twee ons kwik. Toen dit begon te roken, roerde hij met een stok net zo lang tot het kwik was verdampt. Voilà! Vol trots liet de goudmaker twee ons zuiver goud zien.

De hofapotheker, die als scheikundige aan het Berlijnse Collegium medicochirurgicum zijn sporen had verdiend,

De ketel uit het stookhuis van Syberg te Memmingen. De afbeelding bevindt zich in de processtukken aldaar. (Stadtarchiv Memmingen A 168/01; A 168/02; A 169/01; A 170/01). Met dank aan Peter Altena.

doorzag de truc. Hij onderwierp Syberg aan een kritische ondervraging, waarna de laatste uiteindelijk moest toegeven dat hij de commissie had beduvelde. Hij had een holle staaf in de smeltkroes gelijmd, waarin hij het goud had verborgen. De staaf had hij gedicht met bijenwas. Door het ijverige roeren en de hoge temperatuur was de was opgelost en kon Syberg het goud te voorschijn toveren.³⁹

Intussen likten Sybergs Hollandse slachtoffers hun financiële wonden. Terwijl de goudmaker het koninklijke jachtslot begin december in haast verliet, werd zijn reputatie in de Republiek zwarter en zwarter.

Op 19 december verscheen de hierboven reeds genoemde *'Gewaende baron, en bedrieglyke goudmaker ontmaskert'*, de bewerking van de vuistdikke Duitstalige aanklacht van Johann Christian Wolff. Het bevat een inventarisatie van Sybergs misdaden in de Duitse landen, bedreven in de jaren twintig. De vertaler had er nieuwe delicten aan toegevoegd: *'Hoe hem dit gelukt is, en wat Avanturen hy in verscheide Steden van ons Vaderlant, als 'sGravenhage, Amsterdam, Utrecht, Amersfoort, Wyk by Duurstede, in 't Campement by Oosterhout, en elders op 't Lant gehad heeft, zullen wy hier niet melden, om dus de namen te sparen, van verscheide Aenzienelyke Persoonen, welke de zwakheit gehad hebben, zich van hem by de neus te laten omleiden'*.⁴⁰

Mocht Syberg nog willen terugkeren om elders in de Republiek zijn geluk te beproeven, dan was dit door deze publieke ontmaskering eigenlijk onmogelijk geworden. De deconfiture was compleet toen de *'Hollantsche historische courant'* in januari 1733 met een onthullende feuilleton over Syberg kwam. Kort daarop verscheen de oplichtersbiografie over Syberg, geschreven door zijn voormalige makker Jacob Campo Weyerman. Ook in andere geschriften, hierboven menigmaal aangehaald, veegt deze populaire veelschrijver de vloer aan met de alchemistische kunsten van de inmiddels legendarisch geworden heer van Zoetermeer.

De alchemist ontloopt zijn straf

Syberg keerde echter niet terug naar de Republiek. Hij zette zijn tocht voort langs Regensburg, Neurenberg, Venetië, Modena en Straatsburg. In februari 1734 streek hij neer in Memmingen, bij München, zo'n zeventig kilometer verwijderd van de grens met Oostenrijk.⁴¹ Net als in Zoetermeer destijds arriveerde de goudmaker ook nu met een indrukwekkend ogend gezelschap. Hij nam zijn intrek in Gasthof Zum Goldenen Krone. Tegen de waard vertelde hij dat hij op weg was naar Wenen, waar hij voor de Oostenrijkse keizer aan het werk zou gaan. De gewaande baron bleef echter een jaar in Memmingen. De geschiedenis van Zoetermeer herhaalde zich. Ook in het Duitse handelsstadje richtte hij een stookhuis in, deze keer in een zijvertrek van de herberg. Zijn knechts hielden het vuur onder de pruttelende en borrelende vloeistoffen gaande. Goedgevolgde bezoekers met uitpuilende beurzen werden naar binnen genood en aan-

schouwden de alchemistische kunsten van Syberg. De bewoners van het stadje stroomden toe toen hij flesjes tinctuur gratis uitdeelde aan iedereen die om genezing vroeg.

Toch sijpelden in het verre Memmingen berichten binnen over de twijfelachtige reputatie van Syberg. De eerste barsten verschenen in zijn nog glad gepolijste blazoën. Ook het liederlijke gedrag van de baron, zijn gezuip, zijn gevloek en getier deden zijn imago geen goed, te meer daar de beloofde gouden bergen alsmear uitbleven. De kritiek was niet van de lucht toen hij met steun van de burgemeester een loterij uitschreef, waarbij Memmingers voor 340 gulden een lot konden kopen met honderd procent kans op een gouden prijs. Opnieuw waren er vermogende burgers die het volste vertrouwen hadden in Sybergs alchemistische kunsten. En opnieuw maakte de baron zijn slachtoffers.

Begin 1735 begon men achter de schermen een dossier met belastend materiaal over Syberg aan te leggen. Weyermans oplichtersbiografie, de *'Leevens byzonderheden van Johan Hendrik, baron van Syberg, en Wolffs Entdeckte Falsarius und Plagiarius'* werden als processtukken opgenomen. In februari werd Syberg opgepakt; in maart 1735 verscheen hij voor de rechter. Met de woorden *'Ein infames Buch'* verwees de baron Weyermans biografie naar de prullenmand: lasterpraat was geen geldig bewijsmateriaal. Ook kon Syberg een aantal aktes overleggen, waarin diverse Hollandse klanten verklaarden dankzij de baron van Syberg volledig te zijn genezen.

Wat niemand verwachtte, gebeurde: Syberg werd vrijgesproken. In de nacht van 15 november 1735 ging de gevangenispoort voor de baron open. Snel maakte hij dat hij wegkwam in de richting van Augsburg. Vergeten deed men hem echter niet. Daarvoor had hij het vertrouwen van veel Memmingers te zeer geschonden. Verheugd moeten zij in 1738 hebben gereageerd op het bericht dat de beruchte oplichter in Madrid gestorven was. Of was het in Portugal? De geruchtenstroom was onduidelijk. De rabiante Syberg-jager Johann Christian Wolff bleef zijn prooi echter hardnekkig volgen. In 1739 liet hij aan de burgemeester van Memmingen weten dat Syberg volgens hem nog altijd springlevend was.⁴² Daarna werd het stil. Hoe het met de Zoetermeerse alchemist werkelijk is afgelopen, is nog altijd niet bekend.

Interieur van een laboratorium. 'A second view of practical chymistry' (*The Universal Magazine*, deel 2, 1748).

Besluit

Waarom was Weyerman toch zo gebeten op Syberg? Waarom heeft deze broodschrijver zo veel woorden gewijd aan deze goudmaker? Had Weyerman soms een appeltje met hem te schillen? Wat kwam Weyerman eigenlijk zelf doen in Zoetermeer?

Om het antwoord te geven op deze vragen moeten we te rade gaan bij de oplichtersbiografie die Weyerman van Syberg heeft geschreven. Daarin geeft de biograaf het gesprek weer dat hij met Syberg heeft gevoerd in de Zegwaartse herberg De Jonge Prins. Het was mei 1732. Weyerman en Syberg – alle twee mannen van fors postuur, alle twee avonturiers, alle twee drinkebroers, alle twee gelukzoekers – spraken als vrienden, als 'partners in crime'.

Syberg deed de schrijver een riant voorstel. *'Indien den heer van Campo gelieft over te steeken naar Londen'*, had Syberg met lage stem gesproken, *'dan zal ik uw begenadigen met myne geneesmiddelen; namentlyk, met het wit en het bruyn medikament; als mede met het drinkbaar goud, voldoende om vyftig persooenen te geneezen onsfeylbaarlyk.'* Ook voorspelde de baron een tsunami van goud- en geldstromen. Alles ten gunste van Weyerman, mits deze natuurlijk eerst zelf met geld over de brug kwam. Want zonder een voorschot kon Syberg zijn universele geneesmiddel niet maken.⁴³

Zelf verklaart Weyerman dat hij deed alsof hij enorm verheugd en vereerd was met dit aanbod. De twee heren zetten het op een zuipen, uit blijdschap over al het geluk dat hun in de schoot geworpen zou worden. Beneveld door de alcohol zwalkte Syberg over de Dorpsstraat, terug naar Meerrust, zich niet meer bewust van de afspraken die hij met Weyerman had gemaakt. Weyerman zelf hield natuurlijk zijn mond, want hij wist wel dat de alchemist slechts gebakken lucht verkocht.

Toen Syberg zich voorbereidde op zijn rechtzaak in het Duitse Memmingen, bracht hij een brief van Weyerman te berde waaruit blijkt dat Weyerman in zijn biografie over Syberg wel heel erg zijn straatje schoonveegde. De brief dateert van 25 november 1732. Weyerman hield zich op dat moment schuil in de vrijplaats Vianen, waar hij zijn vele schuldeisers kon ontlopen. Syberg woonde toen niet meer in Zoetermeer maar verbleef op het jachtslot van de Pruisische koning, in Königs Wusterhausen. Uit de brief blijkt dat Weyerman wel degelijk met de goudmaker in zee is gegaan.

Weyerman had al voorbereidingen getroffen, schreef hij aan Syberg, om als diens vertegenwoordiger de geneeskrachtige tinctuur aan de man te brengen. Hij eiste dan ook de duizenden guldens op die Syberg hem in het vooruitzicht had gesteld, als onkostenvergoeding voor de reis naar Engeland. Dat geld kon de failliete schrijver kennelijk goed gebruiken. Weyerman ging zelfs een stap verder in zijn brief: hij zette Syberg onder druk. Chantage was het gevolg. Als de goudmaker niet met het geld over de brug kwam, zouden er nare boeken over de baron van Syberg worden geschreven....

En zo geschiedde. Syberg gaf uiteraard geen gehoor aan de dreigementen. Zijn gesprekken met Weyerman, in herberg De Jonge Prins en op Meerrust, vergat hij maar liever. Gelukkig maar. Want daardoor gaf Weyerman gevolg aan zijn dreigementen. Sindsdien kent de Nederlandse literatuur een biografie, een toneelstuk en een aantal tijdschriftafleveringen waarin de eens zo roemruchte Zoetermeerse alchemist op sublieme wijze zwart wordt gemaakt.

Den Hoorn aan het einde van het dorp Zegwaard ten tijde van het verblijf van baron Van Syberg.

Noten

¹ G. Moers, 'Johan Hendrik, baron van Sijberg etc.', in: 't Seghen Waert. Verenigingsblad van het Historische Genootschap Oud Soetermeer 15 (1986) 3, p. 20.

² Nationaal Archief Den Haag, Verpondingskohier Financie van Holland 497; Transportregister Rechterlijk Archief Zegwaard. Met dank aan Ronald Grootveld.

³ Leydse courant (hierna: LC) 1 juli 1739.

⁴ LC 25 mei 1764.

⁵ J. van der Velde, Turf uit Zoetermeer. Fossiele brandstofwinning in de Hollandse Gouden Eeuw, Delft 2008, p. 19.

⁶ Het is niet bekend of het toneelstuk daadwerkelijk is opgevoerd.

⁷ Weyerman, De Maagdenburgsche alchimist (1733), afgedrukt in R. van Vliet (ed.), Syberg. De Zoetermeerse alchimist, Zoeterwoude 2010, p. 50.

⁸ Jacob Campo Weyerman, De levens bijzonderheden van Johan Hendrik, Baron van Syberg (ed. A. Hanou en H. Stouten), Deventer 1984, deel 1a, p. 164.

⁹ Deze kok zou later op Meerrust vaak voor Syberg maaltijden bereiden.

¹⁰ Hollantsche historische courant (hierna: HHC) 20 januari 1733.

¹¹ HHC 17 januari 1733.

¹² Het dorp in kwestie was volgens de HHC van 17 januari 1733: 'den Berg, [een] dorp ontrent anderhalf uur van die stad gelegen'. Onduidelijk is om welk dorp het hier gaat: wellicht Hillegersberg, Bergambacht of Bergschenhoek.

¹³ HHC 20 januari 1733.

¹⁴ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 148-149.

¹⁵ K. von Weber, Aus vier Jahrhunderten: Mittheilungen aus dem Haupt-Staatsarchive zu Dresden, deel 2, Leipzig 1858, p. 147.

¹⁶ F. van Lamoen, "Een paddestoels geslacht, dat opsprong in een nacht". Over alchemie en Syberg', in: Van Vliet (ed.), Syberg, p. 27-37.

¹⁷ De volgende beschrijving is ontleend aan Weyermans Maagdenburgsche alchimist (1733), afgedrukt in Van Vliet (ed.), Syberg, p. 49-51.

¹⁸ 't Leeven en bedrijf van de hoofdketter en bedrieger Francisco Joseph Borri, Amsterdam 1672.

¹⁹ O. Krätz, 'Ein Spiel um Gold und Macht. Nachrichten aus dem Leben des Don Dominico Emanuele Caetano und dessen gekrönten Opfern', in: Chemie in unserer Zeit 22 (1988), 2, p.50-62.

²⁰ L.F. van Gent, 'De Graaf van Saint-Germain, heer van Ubbergen', in: *Gebre, bijdragen en mededeelingen* 44, p. 87-115.

²¹ HHC 22 januari 1733.

²² Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 139.

²³ HHC 20 januari 1733.

²⁴ HHC 22 januari 1733.

²⁵ Weyerman, Den Maagdenburgsche alchimist (1733), afgedrukt in Van Vliet(ed.), Syberg, p.59, 89.

²⁶ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 141.

²⁷ Het volgende is ontleend aan Weyermans Naakte waarhey, nr. 5, 15 april 1737. Zie editie Hanou, Amsterdam 1997, p. 26-31.

²⁸ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 147. Met 'koppelaar Sas' wordt de Haagse 'Sasje van Gent' bedoeld: bordeelhouder op het Zieken.

²⁹ HHC 22 januari 1733.

³⁰ Weyerman, Den Talmud, nr. 8, 27 februari 1736. Zie editie M. Geesink en A. Bossers, Leiden 2007, p. 85.

³¹ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 136.

³² Zoetermeer en Zegwaard hadden tot 1815 elk een eigen notaris. Het is onduidelijk of een van beiden überhaupt betrokken is geweest bij de transactie. Een Haagse notaris behoort immers ook tot de mogelijkheden.

³³ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 138.

³⁴ C. Gilly, Adam Haslmayr. Der erste Verkünder der Manifeste der Rosenkreuzer, Amsterdam 1994.

³⁵ HHC 24 januari 1733.

³⁶ HHC 27 januari 1733.

³⁷ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 154; deel 1b, p. 8.

³⁸ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1b, p. 8-10. Cf. HHC 27 januari 1733.

³⁹ K. von Weber, Aus vier Jahrhunderten, deel 2, p. 153.

⁴⁰ Wolff, De gewaende baron, p. 59. Geciteerd naar P. Altena, 'Literatuur als mogelijk bedrog. Over De Levens Bijzonderheden, van Johan Hendrik, Baron van Syberg (1733) van Jacob Campo Weyerman', in: Feit en fictie in misdaadliteratuur (±1650-±1850). Uitgave van de Werkgroep Strafrechtsgeschiedenis van de Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam z.j. [1985], p. 8.

⁴¹ Het volgende is gebaseerd op P. Altena, "Ma plume m'en fera raison". Vervolg op de levensbijzonderheden van Jacob Campo Weyerman en Johan Hendrik, baron van Syberg', in: MedJWCW 27 (2004), nr. 1, p. 1-15.

⁴² Ik ga hier voorbij aan de geruchten als zou Syberg koning van Corsica zijn geworden. In een aantal publicaties wordt het lot van Syberg verward met dat van Theodor von Neuhoff (1694-1756), een Duitse avonturier die het inderdaad schopte tot koning van Corsica. Zie bijvoorbeeld W. Stricker, Germania. Archiv zur Kenntniss des deutschen Elements in allen Ländern der Erde, deel 2, Frankfurt am Main 1848, p. 450-462, 453 (gebaseerd op de Leipziger Zeitung van 18 juni 1737).

⁴³ Weyerman, De levens bijzonderheden, deel 1a, p. 150.

Historisch Genootschap

Oud Soetermeer

HOME ZOEKEN NIEUWS BLADEREN CONTACT

Direct zoeken

Achternaam:

Tussenvoegsel:

Voornaam:

Vanaf jaar: tot

Zoek alleen in: Maak een keuze...

Filter op rok: Maak een keuze...

ZOEKEN

Elke streek, stad of dorpsgemeenschap heeft wel een historische vereniging. Zo ook Zoetermeer. Wat opvalt is dat deze vereniging de laatste tijd nogal "aan de weg timmert". Zo zijn er naast hun oude website, die binnenkort ook een facelift ondergaat, twee nieuwe sites die ook voor niet Zoetermeeders aantrekkelijk kunnen zijn.

De eerste site www.publicatiesoudsoetermeer.nl laat al hun boeken e.d. zien, als laatste "Proeven van Zoetermeerse Zuivel". Een bedrijfstak, waar het boterdorp bekend mee werd, denk maar aan Nutricia.

De andere site www.allezotermeeders.nl (zie boven) waar de vereniging alle akten van de burgerlijke stand van de dorpen Segwaart en Zoetermeer heeft opgezet.

Mensen met voorouders uit die dorpen kunnen heel makkelijk die gegevens opzoeken. De bedoeling is dat te zijner tijd de doop, trouw en begraafboeken openbaar worden en op die manier ook alle bewonersgegevens van voor 1811.

De adverteerders en de hierna genoemde bedrijven maken met hun steun de activiteiten van Oud Soetermeer mogelijk.

Van As Makelaardij bv

www.van_as.nl

Bouwmarkt De Bouwhof

www.bouwhof.com

Cammeraat IJzerwaren

Eerste Stationsstr. 48, tel. (079) 316 37 31

Carrosseriefabriek Joost Lamboo bv

www.lamboo.nl

Het Fluitschip historisch onderzoeks-
en adviesbureau, www.fluitschip.nl

Henneken Radio en TV

www.radiohenneken.nl

Roos Kantoorboekhandel

Dorpsstraat 155, tel. (079) 316 35 80

Schoenen Van Veen

Dorpsstraat 83, tel. (079) 316 31 65

Personenvervoer Van der Slik

www.vanderslik.nl

Bode Scholten BV

www.bode-scholten.nl

Linthout Foto Video

www.fotolinthout.nl

Blomsma Print & Sign

www.blomsma.nl

Wilt u ook adverteren? Neem contact op met de penningmeester
dhr. L. Vlastra penningmeester@oudsoetermeer.nl of bel 06 26090299

Van Herwijnen Outdoor Store

*Dorpsstraat 66
anno 1908*

**vrijtijdskleding
wandelschoenen
bergschoenen
tenten**

**van
Herwijnen**

**dartsport
schietsport
campingaz dealer
kampeerartikelen**

Dorpsstraat 66 - Zoetermeer - Telefoon (079) 316 35 51 - www.herwijnenzoetermeer.nl